

COLLECTIEVE EN INDIVIDUELE SCHADE

Collectieve en individuele schade

Roel VERHEYDEN

 INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Collectieve en individuele schade
Roel Verheyden

© 2023 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1561-6
D/2023/7849/59
NUR 827
Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV
Lay-out: Crius Group, Hulshout
Omslagontwerp: Danny Juchtmans / www.dsigngraphics.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Dit boek is eveneens digitaal beschikbaar op www.stradalex.com en www.jurisquare.be.

VOORWOORD

Roel Verheyden begon zijn onderzoek aan het Instituut voor Handels- en Insolventierecht in 2016 in een kort vierjarig mandaat. Dat gebeurde eerder toevallig: we kregen zelf onverwacht een vacature door het verkrijgen van een FWO-mandaat en we moesten eind juni op zoek naar een goede kandidaat voor de vacature die openviel.

Roel had op dat ogenblik geen duidelijk carrièreplan en dacht wellicht niet in de eerste plaats aan wat toen nog handelsrecht was. Toch was er weinig twijfel dat hij de geschikte kandidaat was.

Voreerst was er de warme aanbeveling van collega Benoît Allemeersch, die de intelligente en toegewijde werker in hem herkende.

Er was de meesterproef over politiegeweld bij collega Paul Lemmens, die ook getuigde van zijn kwaliteiten om een doctoraal proefschrift met succes te kunnen beëindigen. Deze meesterproef won overigens later de prijs van het *Centre for Policing and Security* voor de beste Nederlandstalige meesterproef in deze domeinen.

En er was het indrukwekkende resultaat bij het afstuderen. *Summa cum laude*. Zelfs in tijden van inflatie is dat nog altijd een uitzonderlijke presentatie.

Met zijn korte mandaat van vier jaar – er zijn aan de faculteit mandaten van zes en van vier jaar, en welk mandaat een onderzoeker krijgt, hangt doorgaans puur af van wat er op dat ogenblik toevallig vacant is – had Roel niet de luxe om een jaar of zelfs maar een paar maanden rustig op zoek te gaan naar een onderwerp.

In de zomer tussen het afstuderen en de start van het mandaat werd meteen ijverig gestart met het zoeken van een geschikt thema. Al vrij snel kwam Roel met het onderzoeksonderwerp waarvan ik de resultaten vandaag mag inleiden en dat op 1 april 2022 met succes aan de KU Leuven werd verdedigd als proefschrift tot verkrijging van de graad van doctor in de rechten.

Collectieve en individuele schade. Het klinkt eenvoudig maar het is een van de meest drassige moerassen in het insolventierecht. Het vereist een inzicht in doelstellingen van het faillissement en de *governance*structuur die de wetgever heeft georganiseerd. Omdat bestuursaansprakelijkheid hét toepassingsgebied vormt,

is ook een grondige kennis van de aansprakelijkheidsgronden in het vennootschaps- en insolventierecht essentieel. Daarnaast is er ook een stevig aspect verbintenissen- en procesrecht. Terecht besteedt Roel ook heel wat aandacht aan het IPR en binnen dat IPR zowel dat voor vennootschappen als dat voor insolventieprocedures, onrechtmatige daad en contracten.

Het thema lijkt op het eerste gezicht beperkt maar het raakt een veelheid van domeinen, waarbij het in geen enkel van die domeinen een rustig bezit is. Die domeinen zelf zijn overigens de afgelopen jaren, op Europees niveau en in België, enorm in flux geweest.

Het hielp daarbij niet bepaald dat dit een domein is met een overvloed aan rechtspraak, zelfs van het Hoogste Hof. Sinds de NV Union des Aciéries in 1973 failliet ging en in 1981 aanleiding gaf tot het beruchte *Unac*-arrest (Cass. 12 februari 1981, *Pas.* 1981, I, 640, concl. R. Declercq, *BRH* 1981, 154), is er een constante stroom van rechtspraak, met zeker sinds de jaren 90 wellicht jaarlijks een of meerdere cassatiearresten.

Bovendien voelden velen zich geroepen om die rechtspraak te annoteren, soms instemmend, soms kritisch, maar nooit in de vorm van een mooi overzicht. Een gevestigd hoogleraar pontificeerde ooit schamper dat elke eerstejaars-assistent blijkbaar de nood voelde om over dit thema een nieuwe theorie te ontwikkelen. Het schoentje paste: ik was eerstejaars-assistent en had net een noot met een nieuwe theorie geschreven n.a.v. het zgn. *Sepp*-arrest (Cass. 5 december 1997, *TRV* 1998, 268, noot J. Vananroye, “Vorderingsrechten van curator en individuele schuldeisers voor schade aan het vermogen van de gefailleerde”).

De verschillende annotaties en bijdragen gaven in het beste geval zicht op telkens één onderdeel van de kathedraal die werd opgericht. Hoewel de cassatierechtspraak de afgelopen 40 jaar wel een opvallende (weze het geen perfecte) eenheid en consistentie vertoont, zijn er intussen ook heel wat wettelijke wijzigingen gebeurd.

Het proefschrift van dr. Verheyden toont de kathedraal in heel haar glorie. Een eerste, korter deel beschrijft de bouwgeschiedenis, een tweede, langer deel belicht het bouwwerk zoals het vandaag is.

Roel maakt daarbij een slim onderscheid tussen twee vragen: (i) is een aansprakelijkheidsvordering een boedelvordering of een individuele vordering? en (ii) als het een boedelvordering is, zijn er dan geen andere manieren om die vordering te benaarstigen? De meeste commentatoren halen die twee vragen door elkaar. Roel niet, en dit laat hem toe om *de lege ferenda* met creatieve oplossingen te komen.

De verschillende domeinen worden daarbij grondig behandeld. Zeer grondig. De bronnen die Roel heeft bovengespit uit het vennootschapsrecht van bv. de jaren 70 waren vergeten maar toch nog nuttig. De evolutie van dit leerstuk kan immers enkel begrepen worden tegen de juridische en economische achtergrond van die tijd. Inflatie, maatschappelijke onrust, een oorlog om de deur die de vanzelfsprekend geachte energiebevoorrading in het gedrang brengt: we kunnen het ons vandaag niet meer inbeelden. Dit proefschrift brengt hier een stuk geschiedenis naar boven dat zelfs voor de oudere coryfeeën toch niet echt meer een levende herinnering is.

Roel deed deze analyse niet enkel naar Belgisch recht, maar ook naar Nederlands, Frans en Duits recht. Rechtsvergelijking mag vanzelfsprekend lijken voor een juridisch proefschrift vandaag, maar is buitengewoon uitdagend voor dit domeinoverschrijdende thema. Bovendien is naar mijn ervaring insolventierecht een erg moeilijk domein voor rechtsvergelijking: veel wat oppervlakkig gelijkend is, blijkt na wat dieper graven erg verschillend.

Een symptoom hiervan is dat elke jurisdictie met een eigen terminologie en zelfs systematiek komt aanzetten om dit probleem zelfs maar te benoemen. Wat in België wordt gedefinieerd vanuit de schade ('collectieve schade'), wordt in Nederland gedefinieerd vanuit de vordering ('Peeters/Gatzen-vordering'). Wellicht verklaart dit mede waarom hier vóór Roel bij mijn weten nooit rechtsvergelijking over is gepubliceerd.

Het resultaat is een doorwrocht werk, een originele bijdrage aan de Belgische (en wellicht ook Nederlandse) rechtsleer die in de toekomst een vaste plek zal hebben bij elke curator, insolventieadvocaat of ondernemingsrechter.

Als ik aan Roel denk, zie ik iemand die bedachtzaam luistert, die je ziet nadenken en die dan kalm antwoordt, *soft-spoken*, maar toch zeker van zijn zaak. Dit proefschrift is een resultaat van deze karaktertrek.

Prof. dr. Joeri VANANROYE
Hoogleraar ondernemingsrecht
KU Leuven

DANKWOORD

Het schrijven van een dankwoord is zowat het enige onderdeel van een doctoraatsopleiding waarop de doctor *in spe* niet voorbereid wordt. Ik doe niettemin een bescheiden poging.

Op de eerste plaats ben ik eeuwig dank verschuldigd aan mijn promotor, die me ondergedompeld heeft in dit fascinerende onderwerp en me al snel liet kennismaken met het publiceren in vaktijdschriften. Het schrijfproces zelf was een lastige bergetappe met enkele cols buiten categorie. Maar op de juiste momenten stond mijn promotor klaar om me het laatste duwtje in de goede richting te geven. Zonder hem had ik nooit de kennis en de inzichten gevormd die aan de basis liggen van het doctoraat.

Ik ben hem ook dankbaar omdat mijn aankomst op de Valk in oktober 2016 nagenoeg samenviel met de genese van het intussen illustere *Corporate Finance Lab*. Dat platform bood mij en vele anderen de kans om op een laagdrempelige manier wetenschappelijke inzichten te delen met het bredere publiek. Ik hoop dus dat ik mijn titel van *Lab Rat* nog lang mag dragen.

Wat ik altijd bewonderd heb aan mijn promotor, is dat hij op academisch en sociaal vlak geen onderscheid maakte met de andere doctorandi. Ik geloof dat de technische dienst geregeld overuren moest maken om alle deuren te herstellen die hij platliep om over academische, maar wellicht nog meer over minder academische onderwerpen te discussiëren. Toegegeven, soms al eens tot ergernis van die doctorandi, waaronder uw dienaar, want dat proefschrift zou zichzelf natuurlijk niet schrijven. Het was overigens geen verhaal van “mijn doctorandus, mooie doctorandus”. De commentaren van mijn promotor op mijn schrijfsels categoriseer ik daarom onder de noemer streng, maar rechtvaardig.

Dankbaar ben ik ook ten aanzien van de overige leden van de jury, omdat ze me niet vroegtijdig uit koers hebben gehaald en omdat ze, zoals het een goede jury betaamt, nauwlettend toekeken of ik de juridische spelregels wel consequent toepaste.

Vooreerst Matthias Storme, die tot de *éminence grise* van het insolventierecht behoort en van wie ik stiekem vermoed dat hij er een sport van maakt om alle onderdelen van het privaatrecht te beheersen. Ik voel me bevoorrecht dat hij deel

uitmaakt van mijn jury; over de bijzondere of algemene aard van dat voorrecht zal ik niet uitweiden.

Dezelfde boodschap heb ik voor Marieke Wyckaert, die honderden vennootschapsjuristen de kneepjes van het vak heeft geleerd en wier deskundigheid zeker niet kon ontbreken om dit doctoraat te beoordelen, gelet op de aard van het onderwerp en haar academische uitstraling.

Ook Reinout Vriesendorp wens ik te bedanken, niet alleen voor de kritische Nederlandse blik waaraan hij mijn proefschrift onderworpen heeft, maar ook voor de warme ontvangst in Leiden toen ik daar in oktober 2018 verbleef in het kader van mijn rechtsvergelijkend onderzoek met het Nederlandse recht.

Mijn dank gaat eveneens uit naar Robby Houben, die zich bereid toonde om de eindsprint van mijn doctoraat te begeleiden, ook al had hij me nog nooit ontmoet, noch in levenden lijve, noch via de intussen welbekende virtuele platformen. Hoewel hij minder jaren op de teller heeft dan de overige juryleden, waren zijn opmerkingen zeker niet minder pertinent. Hij bleek uiteindelijk de ontbrekende schakel om het proefschrift te kunnen neerleggen.

Ook Jacques Herbots mag niet uit het oog worden verloren. Als drukbezette emeritus heeft hij tijd vrijgemaakt om de publieke verdediging van dit proefschrift in goede banen te leiden. Wederom heeft hij de voorzittersrol met verve vervuld.

Verder een eervolle vermelding voor professor Allemeersch, die deel uitmaakte van de begeleidingscommissie en die me via een voicemailbericht in de lente van 2016 had aangemaand om mijn oor eens te luister te leggen bij “zijn goede vriend Joeri Vananroye”. Dat bleek uiteindelijk een *conditio sine qua non* voor deze doctoraatsverdediging.

Het schrijven van een proefschrift aan mijn Alma mater was een fantastische ervaring, mede dankzij de collega’s die er rondliepen en nog rondlopen. Ik ga ze principieel niet één voor één opnoemen, want dan word ik misschien beschuldigd van nalatigheid. Op dat principe maak ik echter graag twee uitzonderingen.

De eerste uitzondering is Line, die doorheen mijn verblijf op de Valk altijd klaar was om hulp en bijstand te bieden. En ook nadien was zij mijn “EHBPV”, eerste hulp bij publieke verdediging. Ten tweede is er doctor Jasper Van Eetvelde, bij wie ik steeds terecht kon voor intellectuele en academische pingpongspelletjes. Hij is me nog steeds een gezamenlijke bijdrage over het snijvlak van onze onderwerpen verschuldigd in het betere vaktijdschrift. Ik maak dan ook graag van dit forum gebruik om hem daaraan te herinneren.

Zo ben ik aanbeldand bij de belangrijkste personen in mijn leven: mijn ouders, die me hebben gemaakt tot wie ik ben, die mij steeds hebben gesteund en onvoorwaardelijk in mij hebben geloofd en zonder wie mijn doctoraat nooit tot stand zou zijn gekomen. Ik draag dit doctoraat op aan mijn dierbare mama, de enige persoon die ik niet meer in levenden lijve kan bedanken.

Ook mijn zus Annelies verdient een bijzondere vermelding, omdat ze de verpersoonlijking is van het gezegde dat hard werk wordt beloond. Ik kan als grote broer niet trotser zijn dat ook zij intussen de wondere wereld van het doctoraat is binnengetreden.

Tot slot mijn vrouw Elke, die me al voor het huwelijk steunde in goede en kwade dagen. Zij was getuige van het feit dat de laatste loodjes wel degelijk het zwaarst wegen. Bovendien moest zij tegen wil en dank aanvaarden dat ik maandenlang niet of amper uit mijn kot kwam, zelfs wanneer dat van overheidswege weer toegelaten was.

Beste Elke, terwijl ik aan het schrijven was, ben ik de tel kwijtgeraakt, maar bij de indiening van het proefschrift heb ik het voor alle zekerheid nog eens nagekeken. Kennelijk heb ik je wel 175 keer vernoemd. Dat zou toch moeten volstaan als dankbetuiging.

VOORAFGAANDE OPMERKING

Sinds de aanvang van het doctoraal onderzoek waarvan de resultaten worden gepresenteerd in dit boek, maakte het Belgische recht een hervorming door in zowat alle rechtstakken die aan bod komen bij de beantwoording van de onderzoeksvragen.

Het startschot werd gegeven door de modernisering en codificatie van het faillissements- en reorganisatierecht in Boek XX van het Wetboek van economisch recht, dat op 1 mei 2018 in werking trad.

De hervorming van het rechtspersonenrecht liet niet veel langer op zich wachten. Het Wetboek van vennootschappen en verenigingen trad weliswaar in werking op 1 mei 2019, maar tot op vandaag is er nog steeds een overgangsregeling van kracht voor de niet-dwingende bepalingen. De statuten van bestaande vennootschappen moeten pas zijn aangepast tegen 1 januari 2024.

Recenter nog, op 1 januari 2023, trad Boek 5 van het Burgerlijk Wetboek (“BW”) houdende “Verbintenissen” in werking. Omdat de datum van inwerkingtreding van de invoeringswet van 28 april 2022 pas werd bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* op 1 juli 2022, kon daarop niet worden geanticipeerd bij de afsluiting van het doctoraal onderzoek, dat openbaar werd verdedigd op 1 april 2022.

Voor de in dit boek geciteerde bepalingen van het oude BW kan de lezer gebruik maken van onderstaande concordantietabel:

Oud Burgerlijk Wetboek	Burgerlijk Wetboek (vanaf 1 januari 2023)
Artikel 1116 (nietigheid wegens bedrog)	Artikel 5.35
Artikel 1166 (zijdelingse vordering)	Artikel 5.242
Artikel 1167 (pauliaanse vordering)	Artikel 5.243
Artikel 1134 (uitvoering te goeder trouw)	Artikel 5.69
Artikel 1203 en 1204 (passieve hoofdelijkheid)	Artikel 5.160
Artikel 1321 (veinzing)	Artikel 5.39

Daarenboven werd in maart 2023 een wetsvoorstel ingediend tot hervorming van het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht, waarin onder meer de quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent (en dus ook van de bestuurder van een al dan niet failliete rechtspersoon) zou worden afgeschaft.¹ De stellingen die worden verdedigd in dit boek zouden daardoor in principe echter niet beïnvloed worden.

¹ Wetsvoorstel houdende boek 6 “Buitencontractuele aansprakelijkheid” van het Burgerlijk Wetboek, *Parl.St.* Kamer 2022-23, nr. 55-3213/001.

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Dankwoord</i>	ix
<i>Voorafgaande opmerking</i>	xiii
<i>Lijst van afkortingen</i>	xxv

INLEIDEND DEEL

Titel I. Grondbeginselen van het faillissementsrecht en de rol van de curator . .	2
Afdeling 1. Buitenbezitstelling van de gefailleerde	2
Afdeling 2. Samenloop van schuldeisers	2
Afdeling 3. Ontstaan van een faillissementsboedel	5
Titel II. Onderzoeksopzet	6

DEEL I.

HISTORISCH OVERZICHT VAN DE REGELS INZAKE DE AFDWINGING VAN AANSPRAKELIJKHEID NA HET FAILLISSEMENT VAN DE VENNOOTSCHAP	25
--	----

Titel I.

19e-eeuwse afwikkeling van faillissementen.	27
--	----

Hoofdstuk 1. Wetgevend kader	27
Afdeling 1. Code de Commerce van 1807	27
Afdeling 2. De Faillissementswet van 1851	29
Hoofdstuk 2. Theorievorming over failliete boedel en rol van curator.	31

Titel II.

<i>Rise and fall</i> van de uitbreiding van het vennootschapsfaillissement	39
---	----

Afdeling 1. Juridische verantwoording	43
Afdeling 2. Andere rechtsgevolgen dan de persoonlijke faillietverklaring van de achterman.	46
Afdeling 3. De feitelijke teloorgang van de faillissementsuitbreiding.	48
Onderafdeling 1. Het Hof van Cassatie roept excessen in feitenrecht- spraak een halt toe.	48
Onderafdeling 2. Erkenning van externe bestuursaansprakelijkheid	52

§ 1. Anticrisiswet 1978	53
A. Invoering van een wettelijke bestuursaansprakelijkheid tot aanzuivering van het boedeltekort	53
B. Invoering van bijzondere oprichtersaansprakelijkheid voor kennelijk ontoereikend aanvangskapitaal	56
§ 2. “Wrongful trading” als katalysator voor de ontwikkeling van externe bestuursaansprakelijkheid	61
§ 3. Erkenning van schuldeisersbeschermende functie van de alarm-beprocedure	62
Onderafdeling 3. Overige verklaringen	65
 Titel III.	
Ontwikkeling van de collectieve-schadeleer door het Hof van Cassatie	67
Hoofdstuk 1. Co-existentie van collectieve en individuele schade	67
Hoofdstuk 2. Fout van schuldeiser verhindert collectieve schade niet	69
Afdeling 1. De zaak <i>Pauwels</i> reflecteert traditionele opvatting over collectieve schade	69
Afdeling 2. Invloed Frans <i>Laroche</i> -arrest op invulling van collectieve schade ..	71
Onderafdeling 1. Het arrest <i>Laroche</i>	71
Onderafdeling 2. Eerste barsten in traditionele rechtspraak	73
Afdeling 3. Het <i>Unac</i> -arrest	75
Onderafdeling 1. Feiten en procesgang	76
Onderafdeling 2. De invulling van het criterium “schade gemeenschappelijk aan alle schuldeisers”	77
§ 1. Visie Hof van Cassatie	77
§ 2. Analyse	78
§ 3. Dissonante geluiden in de doctrine	82
§ 4. Slotsom	83
Hoofdstuk 3. Collectieve schade is geen optelsom van individuele nadelen ...	84
Afdeling 1. Het arrest <i>Sefi</i>	84
Afdeling 2. Analyse	86
Hoofdstuk 4. Ook vordering wegens toename (netto)passief is collectief	88
Afdeling 1. Het arrest <i>Sepp</i>	88
Afdeling 2. Analyse	89
Hoofdstuk 5. Schade door afwezigheid van actief dat voorhanden moest zijn ...	91
Afdeling 1. Het arrest <i>Panorob</i>	91
Afdeling 2. Toepassing	93
Hoofdstuk 6. Collectieve-schadeleer en niet-betaling van fiscale schulden ...	95
Afdeling 1. Bestuursaansprakelijkheid voor niet-betaling van fiscale vennootschapsschuld	95
Afdeling 2. Rechtspraak Hof van Cassatie	99
Hoofdstuk 7. Uitoefening van collectieve schadevergoedingsvorderingen ...	101

Afdeling 1. Gemeenrechtelijke onrechtmatige daadsvordering	102
Afdeling 2. Oprichtersaansprakelijkheid wegens kennelijk ontoereikend aanvangskapitaal	108
Afdeling 3. Bestuursaansprakelijkheid wegens kennelijk grove fout	109
Onderafdeling 1. Regime van de Anticrisiswet.	109
Onderafdeling 2. Reparatiwet Faillissement: eigen vordering voor aandeel in collectieve schade	110
§ 1. Totstandkoming: kritiek op vorderingsmonopolie curator	110
§ 2. Hof van Cassatie beperkt reikwijdte individuele rechtsoverdracht	115
 Titel IV.	
Hof van Cassatie creëert collectieve vorderingen zonder schade	119
 Titel V.	
Programmawet 2006 creëert individuele vordering zonder schade.	123
 Afdeling 1. Bestuursaansprakelijkheid voor onbetaalde btw en bedrijfs- voorheffing	123
Afdeling 2. Aansprakelijkheid voor RSZ-schulden	126
 Titel VI.	
De invloed van Boek XX WER op de onderzochte problematiek.	129
 Afdeling 1. Afgeleide boedelvordering bij aansprakelijkheid wegens kennelijk grove fout.	129
Afdeling 2. “Codificatie” boedelaansprakelijkheid wegens <i>wrongful trading</i>	131
Afdeling 3. Aanpassing faillissementsaansprakelijkheid voor RSZ-schulden.	133
Afdeling 4. Collectieve vordering bij vennootschappen met onbeperkte aansprakelijkheid.	134
 DEEL II.	
SYSTEMATIEK VAN HET HUIDIGE RECHT	135
 Titel I.	
Wanneer is de aansprakelijkheidsvordering collectief dan wel individueel?	137
 Hoofdstuk 1. Collectieve vorderingen	137
Afdeling 1. Collectieve schadevergoedingsvorderingen	137
Onderafdeling 1. Vennootschapsvorderingen (vorderingen van het failliete vermogen).	137
§ 1. Aansprakelijkheid bestuurders t.a.v. (failliete) vennootschap	138
A. Algemeen kader	138
B. Invloed van excepties.	149
C. Toepassingen.	157

§ 2. Aansprakelijkheid kredietgever t.a.v. (failliete) vennootschap.	180
Onderafdeling 2. (Zuivere) boedelvorderingen die geen deel uitmaken van failliete vermogen.	183
§ 1. Paulianeuze schadevergoedingsvorderingen	185
A. Kenmerken van faillissementspauliana en de erop geïnspi- reerde onrechtmatige daadsvordering	185
B. Invloed van excepties.	196
C. Bijzondere toepassingen	199
§ 2. Oprichtersaansprakelijkheid wegens kennelijk ontoereikend aanvangsvermogen	230
A. Toepassingsvoorwaarden	231
B. Verband met andere aansprakelijkheidsgronden die collec- tieve schade veroorzaken	239
C. Rechtsvergelijkende beschouwingen.	242
§ 3. Aansprakelijkheid wegens <i>wrongful trading sensu stricto</i>	247
A. Juridisch kader	247
B. Rechtsvergelijkende beschouwingen.	253
Onderafdeling 3. Bijzonder geval: bestuursaansprakelijkheid wegens kennelijk grove fout die bijdroeg tot het faillissement.	261
A. België	261
B. Nederlands recht	270
C. Duits recht.	286
D. Frans recht.	287
Afdeling 2. Collectieve vorderingen zonder (boedel)schade	293
§ 1. Juridisch kader.	294
§ 2. Rechtsvergelijkende beschouwingen	295
Synthese.	298
Hoofdstuk 2. Individuele vorderingen	299
Afdeling 1. Parameter en implicaties van individuele schadevergoedings- vorderingen.	299
Onderafdeling 1. Invulling van individuele schade.	299
Onderafdeling 2. Invloed van excepties.	304
Afdeling 2. Verschijningsvormen van individuele schadevergoedings- vorderingen.	307
Onderafdeling 1. Schade wegens het ontstaan van een onverhaalbare schuldvordering.	307
§ 1. Foutief gewekte schijn van kredietwaardigheid (civielrechtelijk) . . .	307
§ 2. Oplichting (foutief gewekte schijn van kredietwaardigheid in het strafrecht).	313
A. Aansprakelijkheid bestuurder	313
B. Aansprakelijkheid begunstigde schuldeisers wegens ongerechtvaardigde verrijking?	318

§ 3. Overige verschijningsvormen	319
Onderafdeling 2. Persoonlijke zekerheden	320
§ 1. Borgtocht	320
§ 2. Concernexterne patronaatsverklaring	321
A. Inleiding	321
B. Gerichte verklaringen t.a.v. een schuldeiser	323
C. Ongerichte verklaringen	326
Onderafdeling 3. Individuele verhaalsfrustratie	328
§ 1. Frustratie van bijzondere verhaalspositie schuldeiser	328
A. Onttrekking van goederen waarop een zakelijk zekerheidsrecht rust	329
B. Verhaalsfrustratie betreffende activa waarop vennootschap geen eigendomsrecht heeft	332
§ 2. Rangdoorbraak via onrechtmatige selectieve wanbetaling	337
Afdeling 3. Individuele vorderingen (zonder schade) voor bepaalde fiscale en RSZ-schulden	340
Onderafdeling 1. Belgisch recht	343
§ 1. Niet-betaalde bedrijfsvoorheffing en/of btw (art. 51 Fiscaal Invorderingswetboek)	343
A. Toepassingsgebied	343
B. Discussie over (noodzaak tot bewijs) van individuele schade	351
C. Verhouding met overige aansprakelijkheidsgronden	355
§ 2. Andere fiscale schulden	357
§ 3. RSZ-schulden	359
§ 4. P.M. Bedenkingen bij bevoorrechte positie fiscus en RSZ	362
Onderafdeling 2. Vergelijking met vreemde rechtsstelsels	363
§ 1. Nederlands recht	364
A. Schulden t.a.v. ontvanger	364
B. Premies voor bedrijfstakpensioenfondsen	371
§ 2. Duits recht	373
A. Fiscale schulden	373
B. Sociale bijdragen	374
§ 3. Frans recht	375
A. Fiscale schulden	375
B. Sociale bijdragen	377
Hoofdstuk 3. Co-existentie van collectieve en individuele vorderingen	377
Afdeling 1. Collectieve schade n.a.v. wrongful trading <i>sensu lato</i>	382
Onderafdeling 1. Niet-naleving alarmbelprocedure	382
Onderafdeling 2. Niet-tijdige aangifte van staking van betaling	391
Onderafdeling 3. Wrongful trading <i>sensu stricto</i>	398
Onderafdeling 4. Krediet aansprakelijkheid bij kennelijk deficitaire onderneming (recapitulatie)	401

Afdeling 2. Individuele schade voor vorderingen ontstaan na wrongful trading <i>sensu lato</i>	403
Onderafdeling 1. Bestuursaansprakelijkheid	403
§ 1. België	403
A. Verschijningsvormen	403
B. Eigen fout schuldeiser	408
§ 2. Rechtsvergelijkende beschouwingen	411
A. Nederland	411
B. Duitsland	419
C. Frankrijk	424
Onderafdeling 2. Gemeenrechtelijke krediet aansprakelijkheid	424
§ 1. Fout van kredietinstelling	425
A. Principes	425
B. Toepassingen	430
§ 2. Fout van aandeelhouder	444
A. Aansprakelijkheid voor foutieve verderzetting deficitaire vennootschap	444
B. Bijzondere variant: schijn van kredietwaardigheid in “zwakke” patronaatsverklaring	448
Tussenbesluit	453
 Titel II.	
Afwikkeling van aansprakelijkheidsvorderingen na faillissement	461
Hoofdstuk 1. Hoe wordt collectieve vordering ingesteld?	461
Afdeling 1. Uitgangspunt: monopolie curator	462
Onderafdeling 1. Procesvoering	462
§ 1. Collectieve schadevergoedingsvorderingen	462
A. Vennootschapsvordering	462
B. Zuivere boedelvorderingen	469
§ 2. Collectieve vordering zonder boedelschade	472
Onderafdeling 2. Dading	473
Onderafdeling 3. Cessie van collectieve vorderingen	474
Onderafdeling 4. Afstand van geding	476
Afdeling 2. Nuance: afgeleide boedelvordering bij kennelijk grove fout (art. XX.225 WER)	477
Afdeling 3. Uitzondering: separatistenvordering van RSZ in artikel XX.226 WER	480
Afdeling 4. Rechtsvergelijkende beschouwingen	481
Onderafdeling 1. Nederland	481
§ 1. Uitgangspunt: monopolie curator	481
A. Voorafgaande procesmachtiging rechter-commissaris	481

B. Civiele procesvoering	484
C. Voeging in het strafproces	493
D. Schikking	493
E. Cessie	495
§ 2. Inspraakrechten schuldeisers	496
A. Verzoekschrift tot bevel van rechter-commissaris (art. 69 Fw)	496
B. Schuldeiserscommissie	503
§ 3. PGV als uitzondering op monopolie curator	504
A. Bevoegdheid curator	504
B. Is bevoegdheid curator exclusief?	507
C. Schikking	513
D. Cessie	514
Onderafdeling 2. Duitsland	516
§ 1. Inspraakrechten schuldeisers	516
§ 2. Bevoegdheid curator	518
A. Civiele procesvoering	518
B. Vordering in strafproces	525
C. Schikking	527
D. Afstand van geding	528
Onderafdeling 3. Frankrijk	528
§ 1. Bevoegdheid curator	528
A. Procesvoering	528
B. Dading	533
C. Cessie	535
§ 2. Subsidiair optreden van contrôleurs	535
Synthese	542
Hoofdstuk 2. Hulpmiddelen curator	548
Afdeling 1. Belgisch recht	548
Onderafdeling 1. Kosteloze rechtsbijstand	548
Onderafdeling 2. Overige kanalen	550
Afdeling 2. Nederlands recht	552
Onderafdeling 1. Oorzakenonderzoek curator	552
Onderafdeling 2. Enquêteprocedure	555
Onderafdeling 3. Enquêteprocedure versus oorzakenonderzoek door curator	559
Onderafdeling 4. Financiering	561
§ 1. Garantstellingsregeling	561
§ 2. Financiering door Belastingdienst	563
§ 3. Commerciële procesfinanciering	564
§ 4. Procesfinanciering door schuldeisers	564
Onderafdeling 5. Strafprocedurele middelen	565
Afdeling 3. Duits recht	566

Afdeling 4. Frans recht	568
Synthese.....	569
Hoofdstuk 3. Verdeling van opbrengst van collectieve vorderingen.....	572
Afdeling 1. Klassieke collectieve vorderingen.....	572
Afdeling 2. Collectieve vordering zonder boedelschade	578
Synthese.....	578
Hoofdstuk 4. Co-existentie van collectieve en individuele schade-vergoedingsvorderingen.....	579
Afdeling 1. Co-existentie bij <i>wrongful trading sensu lato</i>	579
Onderafdeling 1. Belgisch recht	579
Onderafdeling 2. Nederlands recht.....	583
Onderafdeling 3. Duits recht	588
Onderafdeling 4. Frans recht.....	590
Afdeling 2. Andere gevallen van co-existentie	591
Onderafdeling 1. België.....	591
Onderafdeling 2. Nederland	593
§ 1. Paulianeuze verhaalsbenadeling.....	593
§ 2. Verhouding tussen artikel 2:138/248 NBW en artikel 36 IW 1990	596
Onderafdeling 3. Frankrijk	599
Synthese.....	601
Hoofdstuk 5. Afwikkeling van aansprakelijkheidsvorderingen in IPR-context.....	602
Inleiding. IPR-bronnen m.b.t. de internationale bevoegdheid en het toepasselijk recht	602
Afdeling 1. Collectieve vorderingen	605
Onderafdeling 1. Bevoegde rechter.....	605
Onderafdeling 2. Toepasselijk recht	611
Onderafdeling 3. Problematiek bij pauliaanse onrechtmatige daad-vordering.....	612
Afdeling 2. Individuele vorderingen.....	618
Onderafdeling 1. Internationaal bevoegde rechter.....	618
Onderafdeling 2. Toepasselijk recht	621
Synthese.....	623
Hoofdstuk 6. Afwikkeling aansprakelijkheid t.t.v. en na sluiting faillissement	624
Afdeling 1. Aansprakelijkheid curator.....	625
Onderafdeling 1. Voorwaarden.....	625
§ 1. Nalatige curator	625
§ 2. Overactieve curator.....	628
Onderafdeling 2. Afdwinging	629
§ 1. <i>De lege lata</i>	629
§ 2. <i>De lege ferenda</i>	635

Afdeling 2. Remedies tegen aansprakelijke derde na sluiting faillissement . . .	635
Onderafdeling 1. Uitgangspunt	635
Onderafdeling 2. Uitzonderingen	641
Afdeling 3. Heropening van het faillissement	643
Synthese	646
 Algemeen besluit	 649
 <i>Bibliografie</i>	 673
<i>Trefwoordenregister</i>	709

LIJST VAN AFKORTINGEN

AA	Ars Aequi (NL)
Act. proc. coll.	Actualité des procédures collectives (FR)
AFT	Algemeen Fiscaal Tijdschrift
AJT	Algemeen Juridisch Tijdschrift (voortgezet als NjW)
AN	Assemblée nationale (FR)
AO	Abgabenordnung van 16 maart 1976 (DU)
AR	Actuele Rechtspraak (NL)
ARO	Actuele Rechtspraak Ondernemingspraktijk (NL)
Arr.Cass.	Arresten van het Hof van Cassatie
Arrondrb.	Arrondissementsrechtbank
art.	artikel
Bank Fin.	Tijdschrift voor Bank- en Financiewezen (stopgezet)
Bank Fin. R.	Bank- en financieel recht (voortzetting van Bank Fin.)
Bb	Bedrijfsjuridische berichten (NL)
BB	Betriebsberater (DU)
BeckRS	Beck'scher Rechtssprache (DU)
BFH	Bundesfinanzhof (DU)
BGB	Bundesgesetzbuch (DU)
BGH	Bundesgerichtshof (DU)
BJ	La Belgique judiciaire (oud)
BJE	Bulletin Joly Entreprises en difficulté (FR)
BJS	Bulletin Joly Sociétés (FR)
BNB	Beslissingen in Belastingzaken (NL)
BRH	Belgische rechtspraak in handelszaken (oud), <i>nu</i> : TBH
BS	Belgisch Staatsblad
btw	belasting op de toegevoegde waarde
Bull. civ.	Bulletin des arrêts de la Cour de cassation: Chambres civiles (FR)
Bull. crim.	Bulletin des arrêts de la Cour de cassation: Chambre criminelles (FR)
BV	Besloten vennootschap (NL en België sinds 1 mei 2019)
BVBA	Besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (oud)
BW	Burgerlijk Wetboek
CA	Cour d'appel (FR)

C.com	Code de Commerce (FR)
CJ	Cahier du juriste
CGI	Code général des impôts (FR)
Comm.V. (oud)/CommV	Commanditaire vennootschap
CP	Code pénal (FR)
CPP	Code de procédure pénale (FR)
<i>c.q.</i>	<i>casu quo</i>
D.	Recueil Dalloz (FR)
D. Affaires	Dalloz Affaires (FR)
DAOR	Le droit des affaires – Het ondernemingsrecht
Dr.pen.entr.	Droit pénal de l'entreprise
Dr. fiscal	Revue de Droit Fiscal (FR)
Dr. soc.	Revue Droit des Sociétés (FR)
DStR	Deutsches Steuerrecht (DU)
DZwir	Deutsche Zeitschrift für Wirtschafts- und Insolvenzrecht
EBOR	European Business Organization Law Review
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Faill.W.	Belgische Faillissementswet van 8 augustus 1997 (oud)
Fisc.Act.	Fiscale Actualiteit
Fisc.Koer.	Fiscale Koerier
FARE	Faillissement en Reorganisatie
FIP	Tijdschrift voor Financiering, Zekerheden en Insolventiepraktijk (NL)
FJF	Fiscale Jurisprudentie
Fw	Nederlandse Faillissementswet van 30 september 1893
Gaz. Pal.	Gazette du Palais (FR)
Ger.W.	Gerechtigd Wetboek
GmbHG	Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (DU)
GSR	Garantstellingsregeling (NL)
GwH	Grondwettelijk Hof
HR	Hoge Raad (NL)
HvJ	Europees Hof voor Justitie
Hyp.W.	Wet betreffende de voorrechten en hypotheeken van 16 december 1851 (Hypotheekwet)
InsO	Insolvenzordnung van 5 oktober 1994 (DU)
IR	Information rapide (rubriek in Recueil Dalloz – FR)
JBB	Jeune Barreau de Bruxelles
JBPR	Jurisprudentie Burgerlijk Procesrecht (NL)
JCP E	Juris-Classeur périodique, édition entreprise (FR)
JCP G	Juris-Classeur périodique, édition générale (FR)

JDF	Journal de droit fiscal
JDSC	Recueil annuel de jurisprudence en droit des sociétés commerciales
JIN	Jurisprudentie in Nederland
JLMB	Jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles
JO	Journal Officiel (FR)
JONDR	Jaarboek Ondernemingsrecht (NL)
JOR	Jurisprudentie Onderneming en Recht (NL)
JT	Journal des tribunaux
Jura Falc.	Jura Falconis
Kh.	Rechtbank van koophandel (oud)
LEDEN	L'Essentiel. Droit des entreprises en difficulté (FR)
Limb.Rechtsl.	Limburgs Rechtsleven
LPA	Les Petites Affiches (FR)
LPF	Livre des procédures fiscales (FR)
MBB	Maandblad Belasting Beschouwingen (NL)
MvA	Memorie van Antwoord (NL)
MvO	Maandblad voor Ondernemingsrecht (NL), voordien: V&O
MvT	Memorie van Toelichting
MvV	Maandblad voor Vermogensrecht (NL)
NBW	Nederlands Burgerlijk Wetboek
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad
NJF	Nederlandse Jurisprudentie Feitenrechtspraak
NJW	Neue Juristische Wochenschrift (DU)
NjW	Nieuw juridisch Weekblad
NZG	Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (DU)
NZI	Neue Zeitschrift für Insolvenz- und Sanierungsrecht (DU)
NnavEV	Nota naar aanleiding van het eindverslag (NL)
NSv	Wetboek van Strafvordering (Nederland)
NTBR	Nederlands tijdschrift voor Burgerlijk Recht
NV	naamloze vennootschap
OK	ondernemingskamer (NL)
OLG	Oberlandesgericht (DU)
O.M.	Openbaar Ministerie
Orb	Ondernemingsrechtbank (voordien: Kh.)
Parl.St.	Parlementaire Stukken
Pas.	Pasicrisie Belge
PGV	Peeters q.q./Gatzen-vordering (NL)
PKH	Prozesskostenhilfe (DU)
RABG	Rechtspraak Antwerpen, Brussel, Gent

RCJB	Revue critique de jurisprudence belge
RD Banc et Fin.	Revue de droit bancaire et financier (FR)
RDJP	Revue de Droit Judiciaire et de la Preuve
Rev. sociétés	Revue des sociétés (FR)
RGAR	Revue Générale des Assurances et des Responsabilités
RGCF	Revue Générale du Contentieux Fiscal
RI	Rechtspraak Insolventierecht (NL)
RJDA	Revue de jurisprudence de droit des affaires (FR)
RJF	Revue de jurisprudence et des conclusions fiscales (FR)
R.o.	Rechtsoverweging (NL: rechtspraak)
RO	Rechtspraak Ondernemingsrecht (NL)
RPC	Revue des procédures collectives (FR)
RPDB	Répertoire pratique du droit belge – Encyclopedie
RPS	Revue Pratique des Sociétés, <i>nu</i> : TRV-RPS
RRD	Revue Régionale de Droit
RvdW	Rechtspraak van de Week (NL)
RTD civ.	Revue trimestrielle de droit civil (FR)
RTD com.	Revue trimestrielle de droit commercial (FR)
RW	Rechtskundig Weekblad
Sr	Strafwetboek (Nederland)
StPO	Strafprozessordnung (DU)
Sw.	Strafwetboek
TBH	Tijdschrift voor Belgisch Handelsrecht (voordien: BRH)
TBBR	Tijdschrift voor Belgisch Burgerlijk Recht
TFB	Tijdschrift voor Formeel Belastingrecht (NL)
TFR	Tijdschrift voor Fiscaal Recht
TGR (-TWVR)	Tijdschrift voor Gentse (en West-Vlaamse Rechtspraak)
T.Fin.R.	Tijdschrift voor Financieel Recht
TIBR	Tijdschrift voor Insolventie- en Beslagrecht
TOP	Tijdschrift Ondernemingsrechtspraak (NL)
TPR	Tijdschrift voor Privaatrecht
TRV	Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, <i>nu</i> : TRV-RPS
TvI	Tijdschrift voor Insolventierecht (NL)
TVVS	Maandblad voor Ondernemingsrecht en rechtspersonen (NL)
Venn.W.	Vennootschapswet van 8 mei 1873 (oud)
VOF	Vennootschap onder firma
V&F	Vennootschapsrecht en fiscaliteit
V&O	Vennootschap & Onderneming (NL), <i>nu</i> : MvO

WBA	Wet Bestuurdersaansprakelijkheid (NL)
WBF	Wet Bestuurdersaansprakelijkheid in Faillissement (NL)
WCO	Wet Continuïteit Ondernemingen (oud)
WER	Wetboek Economisch Recht
WFR	Weekblad Fiscaal Recht (NL)
W.Kh.	Wetboek van Koophandel (oud)
WM	Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht (DU)
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie (NL)
W.Venn.	Wetboek van Vennootschappen van 7 mei 1999 (oud)
WVV	Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen
ZGR	Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (DU)
ZHR	Zeitschrift für das Gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht (DU)
ZInsO	Zeitschrift für das Gesamte Insolvenzrecht (DU)
ZIP	Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (DU)

